

MUSIIKKIPEDAGOGI KANSALAIKOPISTOSSA

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Musiiikin koulutusohjelma
Musiiikki pedagogin suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö AMK
Kevät 2009
Sanni Nuotioma

Lahden ammattikorkeakoulu
Musiikin koulutusohjelma

SANNI NUOTIOMAA:

Musiikkipedagogi kansalaisopistossa

Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö, 33 sivua, 2 liitesivua

Kevät 2009

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä käsittelen kansalaisopistoja musiikkipedagogin työkenttänä. Työn tarkoituksena oli selvittää millainen musiikkipedagogin koulutus antaisi valmiudet työskentelyyn kansalaisopistossa.

Aineistona käytin kansalaisopistoille suunnatun webropol-kyselyn sekä omille aikuisoppilailleni tekemäni kyselyhaastattelun tuloksia. Lisäksi käytin aineistona omia kokemuksiani työstä kansalaisopiston tuntiopettajana sekä lukemaani kirjallisuutta. Kyselyjen tuloksia ja omia kokemuksiani vertasin saamaani musiikkipedagogin koulutukseen. Työn ohjaajana toimi Kaija Huhtanen.

Tuloksista nousi selvästi esiin kansalaisopisto-opetuksen erityispiirteitä. Keskeistä on se, että kansalaisopistossa opiskelee monenikäisiä ja -tasoisia oppilaita. Niinpä opettaja tarvitsee työssään myös aikuispedagogisia taitoja. Lisäksi on huomattava, että opetus kansalaisopistossa ei ole tutkintotavoitteista, mikä näkyy oppilaiden tavoitetasojen moninaisuudessa. Kansalaisopistossa opetettava ohjelmisto sisältää useita eri musiikkityylejä, jotka opettajan tulisi hallita. Huomattava piirre on se, että kansalaisopistossa ei ole pakollisia teoriaopintoja. Opettajan työ sisältää usein myös ryhmien ohjaamista. Lisäksi kansalaisopistossa opettavan opettajan olisi hyvä hallita useampia soittimia.

Tulosten perusteella musiikkipedagogin koulutuksessa tulisi huomioida aikuispedagogiset taidot. Koulutukseen tulisi sisältyä myös pianonsoittoa, erityisesti vapaan säestyksen taitoja tarvittaisiin. Musiikkipedagogin koulutuksessa tulisi opetella yhdistettyä teoria-instrumenttiopetusta sekä harjoitella enemmän ryhmäopetustaitoja. Keskeistä olisi sisällyttää koulutukseen monipuolisemmin eri musiikkityylejä. Lisäksi kansalaisopiston opettaja tarvitsisi työssään musiikin sovittamisen ja soitintamisen taitoja.

Avainsanat: kansalaisopistot, musiikkipedagogi, musiikkipedagoginen koulutus, aikuiset, harrastaminen, musiikki

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Music

SANNI NUOTIOMAA:

Music pedagogy in Adult Educational Centers

Bachelor's Thesis in Instrument Teaching, 33 pages, 2 appendixes

Spring 2009

ABSTRACT

This thesis deals with Adult Educational Centers as the position of music pedagogy. The aim of this research is to examine what kind of music pedagogy education would prepare for teaching in Adult Educational Centers.

As research material, I used the answers given to an internet-questionnaire, which was sent to Adult Educational Centers. I also used the results of a questionnaire-interview I made to my own adult students. In addition, I used my own working experiences as a teacher in Adult Educational Centers and the literature I've read as research materials. Finally, I compared the results of the questionnaires and my own experiences to the education I've had as music pedagogy. This study was instructed by Kaija Huhtanen.

The results clearly showed the special characteristics of open adult education. The teacher in Adult Educational Centers must be able to teach students in different ages and at different levels. An important part of teacher's professional skills is the adult pedagogical competence. It is important to notice, that open adult education doesn't aim for an exam. So, the students' goals vary a lot. One thing that should be noticed is that no theory study is required in Adult Educational Centers. The pedagogy teaches both individuals and groups. The musical repertoire includes many different styles, which teacher should be able to teach. In addition, it would be good if teacher can play more than one instrument.

Based on the results, the adult pedagogical skills should be taken into consideration in the education of music pedagogues. Playing the piano should be included in the education. Especially the skills of keyboard harmony are in great need. There should be training in integrated theory-instrumental teaching and also more practising on group leading methods in the education. It would also be important to diversify the range of music styles. Further, the music pedagogy in Adult Educational Centers would need the skills to arrange and instrument music.

Key words: Adult Educational Centers, music pedagogy, music pedagogical education, adults, hobby, music

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KANSALAIPOISTOKENTÄN MÄÄRITTELY	3
2.1	Vapaa sivistystyö ja kansalaisopistot	3
2.2	Musiikinopetus kansalaisopistoissa	4
2.2.1	Opettajan kelpoisuusvaatimukset	5
2.2.2	Musiikkipedagogin koulutus	6
2.3	Aikuinen oppijana	7
3	TUTKIMUSPROSESSI	9
4	OPISTOJEN ODOTUKSIA	11
4.1	Opistojen mielestä musiikinopettajan tärkeimmät taidot	11
4.2	Koulutuksen tarve	12
4.3	Pohdintaa tuloksista	12
5	AIKUISOPPILAJEN ODOTUKSIA	15
5.1	Haastatteluryhmän taustaa	15
5.2	Oppilaiden tavoitteet ja ohjelmistotoiveet	16
5.3	Odotuksia opettajalta	18
5.4	Pohdintaa tuloksista	19
6	OPETTAJAN ÄÄNI	21
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	24
	LÄHTEET	30
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Olen toiminut kansalaisopistoissa puupuhallinsoiton tuntiopettajana yli yhdeksän vuoden ajan. Edeltävä koulutukseni on muusikko ja päätoimeltani olen sotilassoittaja – opettajuus on minulle sivutoimi. Nyt, tavoitellessani musiikkipedagogin pätevyyttä aikuiskoulutuksessa, halusin paneutua tähän itselleni myös tulevaisuudessa todennäköisimpään musiikkipedagogin työkenttään tarkemmin. Mistä koostuu kansalaisopistossa toimivan soitonopettajan ammattitaito? Suurin ero musiikkiopistomaailmaan löytyy varmastikin opiskelijamateriaalista. Kansalaisopiston opiskelijoiden ikähaitari on todella laaja – vanhimmat opiskelijat saattavat olla yli 70-vuotiaita. Omissa ryhmissäni on koko ajan ollut aikuisia opiskelijoita – tällä hetkellä opettamistani 20 oppilaasta kahdeksan on aikuisopiskelijoita - lähes puolet! Ihmiset jäävät nykyään eläkkeelle varsin hyväkuntoisina ja viettävät aktiivisia eläkevuosia. Yli 65-vuotiaiden määrä tulee kasvamaan noin 600 000 ihmisellä vuoteen 2030 mennessä, kun taas ennusteiden mukaan lapsia ja nuoria on silloin 70 000 vähemmän kuin nyt (Kautto 2005, Sirolan 2007, 6 mukaan). Tämän ikärakennemuutoksen johdosta aikuisten harrastajien määrä tulee kasvamaan. Toinen merkittävä ero on se, että musiikkioppilaitoksiin oppilaat valitaan useimmiten pääsykokeilla, kun taas kansalaisopistoihin otetaan yleensä joko ilmoittautumisjärjestyksessä tai arpomalla (Heino & Ojala 2006, Lappalaisen 2008, 6 mukaan).

Lasten ja nuorten musiikin harrastamista on tutkittu melko paljon, mutta aikuisten musiikin harrastamisen tutkimus on lisääntynyt vasta viime aikoina. Aihetta on tutkinut Taina Salonen (2001) pro gradu työssään *Pianonsoitto aikuisiän harrastuksena*. Työssään hän on keskittynyt tutkimaan soittajien motivaatiota. Minna Autioaho (2007) on tutkinut aikuisten musiikin harrastamisen erityispiirteitä ja kokemuksia työssään *Aikuinen soiton harrastajana*. Hänenkin työnsä keskittyy pitkälti motivaatioon. Elina Sirolan (2007) lisensiaatintyö *Salasoittajat: pianonsoitto ikäihmisten harrastuksena* tutkii aihetta musiikin ja luovuuden terapeuttisen puolen kautta. Kansalaisopistoja musiikin opetuksen näkökannalta on tutkinut Jenni Jussila (2006) työssään *Instrumenttiopetuksen opetuskäytänteet kansalais-*

opistoissa. Hän on kuitenkin rajannut työnsä tutkimaan 7-16-vuotiaita soitonoppijoita kansalaisopistoissa.

Nykyään käydään keskustelua vapaammasta musiikkikasvatuksesta, ja kriittisyys musiikkiopistojen tarjoamaa tutkintoihin tähtäävää opetusta kohtaan on lisääntynyt. Kriittistä kirjallisuutta ovat esittäneet mm. Kimmo Lehtonen (2004) kirjassaan *Maan korvessa kulkevi... johdatus postmoderniin musiikkipedagogiikkaan*, sekä Mikko Anttila (2004) teoksessaan *Musiikkiopistopedagogiikan teoriaa ja käytäntöä*.

Itse opetan yksilöitä, pienkoonpanoja, huilun-, klarinetin- ja saksofoninsoittoa – ohjelmiston sisältäessä kaikkea kevyen ja klassisen väliltä. Ryhmissäni opiskelee soittajia ikähaitarilla 9-76 vuotta, joten aivan tavanomaisesta musiikkipedagogin työstä ei ole kyse. Vieläkin muistan tilanteen, jolloin tunnille saapui 70-vuotias herrasmies, joka halusi aloittaa klarinetin soiton. Hän vieläpä teititteli minua, parikymppistä tyttöä – siinä oli totuttelemista. Oman vaarin ikäisen ihmisen opettaminen tuntui melko haastavalta.

Mistä koostuu kansalaisopistossa opettavan musiikkipedagogin ammatillinen osaaminen? Millainen musiikkipedagogin koulutus antaisi valmiudet kansalaisopiston työkenttään? Nämä ovat työni pääongelmat. Omasta taustastani johtuen keskityn tutkimaan asiaa lähinnä puupuhaltimien opetuksen kannalta. Tarkastelen asiaa kolmesta näkökulmasta; oppilaitosten, aikuisen oppilaan sekä opettajan. Tutkimukseni jakautuu seuraavanlaisiin alaongelmiin: mitä aikuiset kansalaisopisto-opiskelijat odottavat soitonopetukselta ja –opettajalta, ja toisaalta, mitä työnantajat eli kansalaisopistot odottavat musiikinopettajiltaan? Keskeisenä aineistona tässä työssä ovat omat työkokemukseni kansalaisopistossa. Työni tavoitteena on myös esitellä kansalaisopiston työkenttää ”maakunnissa” – mitä se voi tuoda tullessaan.

2 KANSALAIPOISTOKENTÄN MÄÄRITTELY

2.1 Vapaa sivistystyö ja kansalaisopistot

Vapaa sivistystyö määritelmänä tarkoittaa kansan- ja kansalaisopistojen, opinto-keskusten, urheiluopistojen ja kesäyliopistojen tarjoamaa koulutusta. Olennaista on se, että koulutus ei ole tutkintotavoitteista eikä vapaan sivistystyön tavoitteita ole säädetty laissa, vaan ”vapaan sivistystyön koulutusorganisaatiot vastaavat varsin itsenäisesti toiminnastaan ja sen kehittamisestä”. (Opetusministeriö 2008.)

Vapaan sivistystyön tunnit jakautuvat pääasiassa kulttuurialalle, humanistiselle ja kasvatusalalle sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalle – näiden alojen osuus on 85 % kaikesta vapaan sivistystyön opetuksesta. Yli puolet (51 %) opetustunneista järjestetään kulttuurialalla. (Vaherva, Malinen, Moisio, Raivola, Salo, Kantasalmi, Kamppi & Silvennoinen 2006, 29.)

Kansalais- ja työväenopistot eli kansalaisopistot (248) ovat etupäässä kunnan omistamia aikuisoppilaitoksia.

Kansalaisopistojen tehtävänä on vastata alueellisiin ja paikallisiin sivistystarpeisiin ja tarjota mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi. Opetuksen painopiste on erilaisissa taideaineissa, kädentaidoissa sekä kielissä. Kansalaisopistot vastaavat suuresta osasta taiteen perusopetusta. Ne tarjoavat myös avointa yliopisto-opetusta. (Opetusministeriö 2008.)

Kansalaisopistoissa opiskelee runsaat 600 000 opiskelijaa, mikä tarkoittaa noin 60 % kaikista vapaan sivistystyön opiskelijoista (Vaherva ym. 2006, 28).

2.2 Musiikinopetus kansalaisopistoissa

Vuonna 2004 koottujen tietojen mukaan musiikki on kansalaisopistojen opetuksessa opetustuntien määrällä mitattuna toisella sijalla liki 17 % osuudella. Vuonna 1998 suurissa kaupunkiopistoissa käytännön taidot ja kielet muodostivat noin puolet opetustarjonnasta, kun taas pienemmissä maaseutuopistoissa puolet muodostui käytännön taitojen ja musiikin opetuksesta. (Vaherva ym. 2006, 48-49.) Luvuissa 3 ja 4 tarkemmin esittelemäni kansalaisopistoille tehdyn kyselyn mukaan 31 % opistoista suunnittelee musiikkitarjonnan lisäämistä ja tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen on 69,2 % vastanneista 104 opistosta.

Laki vapaasta sivistystyöstä (632/1998, 6 §) edellyttää oppilaitoksia laatimaan toimintasuunnitelman, mutta ei opetussuunnitelmaa. Kansalaisopistot voivat antaa taiteen perusopetusta, jos ne laativat opetussuunnitelman, joka pohjautuu Opetushallituksen vahvistamiin taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteisiin (Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005). Tästä johtuen myös musiikin saralla tilanne eri opistoissa voi vaihdella paljonkin, usein opetussuunnitelmaa ei ole (kts. Jussila 2006, 13-14).

Kansalaisopistoille tehdyn kyselyn mukaan puhallinsoittimien opetus on varsin yleistä. Kyselyyn vastaneista 104 opistosta huilunsoiton opetusta tarjottiin 35 opistossa, klarinetinsoittoa 12 opistossa ja saksofoninsoittoa 14 opistossa. Lisäksi tarkemmin määrittelemättömiä puhaltimia tai orkestereita toimi 11 opistossa ja 46 opistossa toimi puhallinorkesteri.

Tässä työssä käsittelen lähemmin Rantasalmen, Juvan, Puumalan ja Sulkavan kuntien alueella toimivan RaJuPuSu-opiston Juvan toimipisteen oppilaita, sekä Joutsan, Leivonmäen, Toivakan ja Kangasniemen kuntien alueella toimivan Puulan seutuopiston Kangasniemen toimipisteen oppilaita. RaJuPuSu-opistossa on tehty musiikin perusopetuksen opetussuunnitelma (2008), joka pohjautuu taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteisiin. Opetussuunnitelmassa musiikin perusopetuksen todetaan olevan ”lapsille ja nuorille tarkoitettua tavoitteellista ja tasolta toiselle etenevää opetusta”. Lisäksi opisto voi myös

järjestää opetusta aikuisille. Oppilas tekee oman opiskelusuunnitelmansa oppilaitoksen opetustarjonnan pohjalta, joko valitsemalla eri moduuleita tai keskittymällä esim. soitinkokonaisuuteen ja sitä tukeviin teoria-aineisiin. Opetussuunnitelman mukaan yksi opintokokonaisuus soitinopintoja muodostuu 30 tunnin lähiopetuksesta ja 20 tunnista etäopiskelua (omaehtoista harjoittelua), eli yhden opintokokonaisuuden kesto RaJuPuSu-opistossa on 2-3 vuotta. Jos oppilas haluaa suorittaa laajan oppimäärän mukaisia tasosuorituksia, saa hän jo perustaso 1 tutkinnon suorittamisesta 2 opintokokonaisuutta. (Musiikin perusopetuksen opetussuunnitelma 2008.) Puulan seutuopistossa taas tarjotaan taiteen perusopetusta musiikin osalta Joutsan, Luhangan ja Toivakan kunnissa pianon, trumpetin, musiikin teorian, kitaran, harmonikan ja viulun soitossa. Oma ryhmäni (puupuhallinpiiri) Kangasniemellä ei siis kuulu taiteen perusopetuksen piiriin.

2.2.1 Opettajan kelpoisuusvaatimukset

Vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa tarkoitettuksi opettajaksi on kelpoinen henkilö, jolla on soveltuva korkeakoulututkinto sekä vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset opettajan pedagogiset opinnot.

Yleisen oppimäärän mukaista taiteen perusopetusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on tässä asetuksessa säädetty asianomaisen taiteenalan opettajan kelpoisuus, tai henkilö, jolla on asianomaiselle taiteen alalle soveltuva muu koulutus tai alalla työskentelyn kautta hankittu riittäväksi katsottu pätevyys.

Laajan oppimäärän mukaista taiteen perusopetusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on soveltuva alan ylempi korkeakoulututkinto tai soveltuva korkeakoulututkinto tai asianomaisen taiteenalan vähintään opistoasteinen opettajantutkinto. (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998, 18-20 §.)

Tässä mielestäni löytyy ristiriita – vapaan sivistystyön opettajalta vaaditaan pedagogiset opinnot, taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän antajalta taas ei. Taiteen perusopetushan on kuitenkin ”ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua

tavoitteellista ja tasolta toiselle etenevää opetusta” (Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005).

Jäljempänä tarkemmin esittelemäni webropol-kyselyn mukaan epäpätevien opettajien käyttö opistoissa on varsin yleistä. Kysyttäessä kuinka monella opiston opettajista on musiikkipedagoginen ammattikoulutus, vastanneista 103 opiston opettajista keskimäärin puolella oli pätevyys. Muun musiikkialan koulutuksen (muusikko, kanttori, laulaja tms.) pohjalta opettaminen on varsin yleistä kansalaisopistoissa. Toisaalta löytyi myös opistoja, joissa ei yhdelläkään musiikin opettajana toimivalla ollut opettajan pätevyyttä. Kuitenkin kuten yllä näkyy, vapaan sivistystyön opettajan kelpoisuus edellyttää pedagogiset opinnot. Työllistyvätkö pätevät soitonopettajat musiikkiopistoihin niin hyvällä prosentilla, että heitä ei riitä kansalaisopistoihin?

2.2.2 Musiikkipedagogin koulutus

Kulttuurialan koulutusohjelmaan kuuluu musiikkipedagogi (AMK) tutkinto, joka on laajuudeltaan 270 opintopistettä. Musiikkipedagogin tutkinto jakautuu eri tutkintonimikkeiksi / suuntautumisvaihtoehdoiksi. Lahden ammattikorkeakoulussa näitä ovat varhaisiän musiikkikasvatuksen linja ja instrumenttiopetuksen linja. Koulutusohjelman opinnot jakautuvat perusopintoihin, ammattiopintoihin, vapaasti valittaviin opintoihin, harjoitteluun ja opinnäytetyöhön. Pedagogisten opintojen osuus instrumenttiopetuksen linjan opinnoista on 60 opintopistettä, joista opetusharjoittelun osuus on 18 opintopistettä ja oman pääinstrumentin ainedidaktiikan 12 opintopistettä. Pääinstrumentin opinnot muodostavat 86 opintopistettä koko tutkinnosta. Suuntautumisvaihtoehdon opinto-ohjelmassa sanotaankin, että ”pedagogisen osaamisen lisäksi opiskelijan pääinstrumenttitaitoja kehitetään niin, että hän voi halutessaan sijoittua myös esittävän musiikin tehtäviin”. (Opetussuunnitelma 2007.) Sivusoittimia ei orkesterisoittimen soittajilla ole, laulajilla on piano sivuaineena ja pianisteilla vapaa säestys. Varhaisiän musiikkikasvatuslinjalaisille kuuluu laulun, pianon, kitaran ja ryhmäsoittinten opiskelua. Ensisijaisesti vapaan sivistystyön opettajia valmistavaa musiikinohjaajan suuntautumisvaihtoehtoa kou-

lutettiin kahdeksassa ammattikorkeakoulussa vuonna 2002 (Musiikkialan ammatillisen koulutuksen työryhmän muistio 2002). Koulutuksen sisältö vaihtelee oppilaitoksittain pääpainon ollessa monipuolisuudessa. ”Musiikinohjaajan suuntautumisvaihtoehdosta valmistunut on monipuolinen musiikkipedagogi sekä useamman instrumentin taitaja, joka kykenee ohjaamaan sekä yksilöitä että ryhmiä” (Pirkanmaan ammattikorkeakoulu 2008). On kuitenkin huomattava, että koulutusohjelmien sisällöt vaihtelevat jonkin verran oppilaitosten välillä.

2.3 Aikuinen oppijana

Aikuisopiskelijaksi lasketaan 25-vuotias tai sitä vanhempi opiskelija, joka ensimmäisen koulutusvaiheen ja tauon jälkeen palaa koulutukseen. Aikuiselle tyypillisiä oppimisympäristöjä ovat kuitenkin työ, koti, harrastukset ja erilaiset yhteiskunnalliset aktiviteetit. (Valleala 2007, 57, 82.) Näissä hankittuja oppimiskokemuksia pidetään usein myös merkityksellisempinä kuin yleissivistävässä koulutuksessa ja ammatillisissa opinnoissa hankittuja (Antikainen & Huotelin 1996, Paloniemen 2007, 223 mukaan). Huomioitavaa on, että useimmissa kansalaisopistoissa aikuisopiskelijoiksi lasketaan yli 16-vuotiaat opiskelijat.

Aikuista opettaessa on tärkeää tiedostaa muistin toiminnassa tapahtuvat muutokset. Muistihan jaetaan ikoni- ja kaikumuistiin (1-2 s), työmuistiin eli lyhytkestoiseen muistiin (20-30 s) sekä säilö- eli pitkäkestoiseen muistiin (Hypén, Keskinen, Kinnunen, Niemi & Vauras 1992, 12-13). Työmuistin on todettu hidastuvan ikääntymisen myötä (Carney & Levin 1998, Vallealan 2007, 67 mukaan). Aikuisen kohdalla pitää myös ottaa huomioon, että usein muut asiat ja velvollisuudet kuluttavat muistikapasiteettia (Jarvis 2004, 97, Vallealan 2007, 67 mukaan). Aikuisen kanssa on varattava riittävästi aikaa oppimiseen ja pyrittävä käyttämään erilaisia tekniikoita ja apuvälineitä muistin tukena. Kouluikäisten kohdalla puhutaan mekaanisesta ulkomuistikyvystä, joka on huomattavasti aikuisen vastaavaa muistityyppiä tehokkaampi (Salonen 2001, 14). Aikuiselle kehittyy tämän tilalle tai rinnalle looginen asia- eli ajatusmuisti, joka on omiaan opiskeltaessa laajoja

asiakokonaisuuksia ja eri asioiden välisiä suhteita (Toiviainen 1972, 44, Salosen 2001, 14 mukaan).

Fyysisten toimintojen osalta tapahtuu vähittäistä heikkenemistä mm. näkö- ja kuuloaistin osalta, reaktioajan muutoksena sekä fyysisen voiman osalta.

Keho ja fysiologia ovat kuitenkin erottamaton osa ihmisen kokonaisuutta, joten ”puhtailla” fyysisillä reaktioilla ei ole merkitystä vaan tärkeää on se, miten ne tulkitaan ja millaisia merkityksiä niille annetaan (Valleala 2007, 65).

Lukulasit tulevat tarpeellisiksi keskimäärin 45 vuoden iässä (Heikkinen 1997, 408, Salosen 2001, 13 mukaan). Tämä pitäisi muistaa sekä nuottien selkeyttä ajattellessa että soittoasentoa tarkastellessa. Kognitiivisten toimintojen saralla on havaittu heikentymistä tarkkaavaisuuden kohdentamisessa useaan asiaan kerrallaan (Paloniemi 2007, 237-238). Tämä olisikin tärkeää huomioida aikuista opettaessa. Hyppelähtivä tai epäjohdonmukainen opetus rasittaa työmuistin kapasiteettia (Hypén ym. 1992, 12). Juuri työmuisti on se muistin osa-alue, joka heikkenee ikääntymisen myötä. Niinpä aikuisen kohdalla on tärkeää, että opetus on johdonmukaista ja etenee tavoitteellisesti osista kohti kokonaisuuksia. Oppimiskyky siis säilyy ikääntyessä ennallaan, mutta yleinen kognitiivinen hidastuminen vaikuttaa oppimisnopeuteen. Tärkeää onkin, että oppimiselle on varattu riittävästi aikaa: riittävä ajankäyttö, rauhallinen opetustahti, tauotus ja mahdollisuus edetä omaan tahtiin sekä selkeys työympäristössä ja materiaalin käsittelyssä. (Paloniemi 2007, 237-239.)

Taina Salonen (2001) tuo työssään esiin konfirmaatio- eli lujittamistekniikan sekä imitaatio- eli jäljittelytekniikan. Aikuisten on todettu oppivan paremmin lujittamistekniikalla, jossa oppija kokeilee itse heti tehtävänannon jälkeen. Vasta tämän yrityksen jälkeen annetaan joko vahvistava tai korjaava palaute. Aikuiselle onkin tyypillistä halu päästä heti soveltamaan opittua asiaa käytännössä. Imitaatiotekniikassa taas näytetään mallisuoritus ennen yritystä, minkä on todettu toimivan lapsilla paremmin. (Salonen 2001, 33.)

3 TUTKIMUSPROSESSI

Olen toiminut kansalaisopistossa puhallinsoiton tuntiopettajana vuodesta 1999 alkaen. Tästä syystä halusin opinnäytetyössäni perehtyä paremmin kansalaisopistoon musiikkipedagogin työkenttänä. Jo hakiessani musiikkipedagogin koulutukseen olin kiinnostunut erilaisista oppijoista, joita aikuiset omalla tavallaan ovat. Huomattuani, että koulutukseen ei varsinaisesti sisälly tämän tyyppistä aihetta, päädyin tekemään suomen kielen ja viestinnän kursilla artikkelin aiheesta Aikuisen – erilainen opetettava? Artikkelin teko oli avartavaa, ja löysin paljon kaipaamaani tietoa aikuisista oppijoista. Itse koen juuri aikuisten soitonharrastajien olevan se suurin ero kansalais- ja musiikkiopiston välillä. Me musiikin ammattiopintoihin hakeutuneet olemme lähes poikkeuksetta aloittaneet soiton harrastamisen jo lapsena – niinpä siitä on omakohtaistakin kokemusta, toisin kuin aikuisiän harrastamisesta.

Lähestyn tutkimukseni pääongelmaa kahden alaongelman kautta. Ensinnäkin, mitä kansalaisopistot odottavat opettajalta, ja toisaalta, mitä aikuiset oppilaat odottavat opettajalta? Keskeinen osa tätä tutkimusprosessia ovat omat kokemukseni, joita työn kuudennessa luvussa vertaankin saamaani koulutukseen. Näiden kolmen kokonaisuuden kautta pyrin löytämään vastauksen kysymykseen: Millainen musiikkipedagogin koulutus antaisi valmiudet kansalaisopiston työkenttään?

Selvitin opistojen odotuksia tutkimalla Lahden ammattikorkeakoulun musiikin laitoksella vuonna 2007 Harmooni-projektin yhteydessä tehdyn kyselyn, ”Aikuisiän musiikin harrastaminen kansalais- ja työväenopistoissa” (LIITE2), vastauksia. Kysely tehtiin webropol-työkalun avulla. Viesti (kyselylomake) lähetettiin kaikille suomenkielisille kansalaisopistoille (212) syyskuussa 2007, ja kyselyyn vastasi 104 opistoa.

Kyselytutkimuksen yhtenä etuna on se, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto. Jollekin erityisryhmälle, tässä tapauksessa kansalaisopistoille, lähetetyn kyselyn vastausprosentti karhuamisten jälkeen voi nousta 70-80 prosenttiin.

(Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 190-191.) Tämän kyselyn vastausprosentiksi muodostui noin 49 prosenttia.

Pääosa esitetyistä kysymyksistä oli ns. avoimia kysymyksiä, joissa esitetään vain kysymys ja jätetään tyhjä tila vastausta varten (Hirsjärvi ym. 2007, 193). Tulostin vastaukset paperille, ja jo ensi lukemalta esiin nousi tietynlaisia asiaryhmiä – niinpä poimin tietyn aiheen vastaukset eri värein alleviivaamalla. Tällaisten avoimien vastausten analysointi on hankalaa ja ”tulkitsijasta riippuvaa”, joku toinen voi vastauksia lukiessaan päätyä jossakin määrin erilaisiin lukuihin. Keskityin tutki-
maan ensinnäkin vastauksia kysymykseen ”mitkä ovat mielestänne tärkeimmät kansalais- ja työväenopistossa toimivan musiikinopettajan taidot?”. Kyselyssä kartoitettiin myös täydennyskoulutustarpeita kysymällä minkälaista täydennyskou-
lutusta opistot tarjoavat musiikinopettajilleen sekä minkälaista täydennyskoulutus-
ta opistojen musiikinopettajat tarvitsisivat. Myös näihin kysymyksiin annettuja
vastauksia tutkin työssäni.

Oppilaiden odotuksia opetuksesta selvitin omille aikuisoppilaille (8) tekemäni kyselyn avulla. Ensimmäisessä vaiheessa jaoin henkilökohtaisesti soittotunnilla kyselylomakkeet, minkä yhteydessä kerroin opinnäytetyöni aiheen ja samalla kokonaisuuden mihin kysely liittyi. Kyseessä oli siis ns. kontrolloitu kysely, tarkemmin *informoitu* kysely (Hirsjärvi ym. 2007, 191). Kysely toteutettiin maaliskuuhuhtikuun vaihteessa 2008. Toisessa vaiheessa kävimme lomakkeen vastauksi-
neen yhdessä läpi, jolloin varmistin ymmärtäneeni vastaukset oikein, sekä tarkensin kirjoitettuja vastauksia. Tässä vaiheessa kyse oli siis eräänlaisesta haastattelusta. Hirsjärven ym. (2007, 200) mukaan haastattelu valitaan menetelmäksi esimerkiksi silloin, kun halutaan *selventää* saatavia vastauksia. Halusin liittää kyselyyn haastattelutuokion myös siksi, että arvelin kysymysten tuovan esiin arkojakin asioita. Hirsjärvi ym. (2007, 200) kirjoittaakin haastattelun valintasyyn usein olevan se, että halutaan antaa ihmiselle mahdollisuus tuoda esiin itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti – ihminen on tutkimuksessa *merkityksiä* luova ja *aktiivinen* osapuoli.

4 OPISTOJEN ODOTUKSIA

4.1 Opistojen mielestä musiikinopettajan tärkeimmät taidot

Opistoilta kysyttiin mielipidettä kansalais- ja työväenopistossa toimivan musiikinopettajan tärkeimmistä taidoista. Tähän kysymykseen saatiin vastaus 99 opistosta, vastauksista yksi oli tyhjä. Aikuisten opettamisen taidon toi esiin vastanneista 19. Osa näistä vastauksista oli muotoiltu taitona toimia eri-ikäisten oppijoiden kanssa, eli on korostettu sitä, että opettaja joutuu toimimaan sekä lasten ja nuorten että aikuisten/eläkeläisten kanssa. Toisaalta pedagogisten taitojen tai opetustaidon tärkeys tuotiin esiin 35 vastauksessa. Useassa vastauksessa tuotiin esiin oppilaiden erilaiset tavoitteet ja taitotasot, joiden huomioon ottaminen ja ero ”vakavampiin” kouluihin opettajan on osattava pitää mielessä. Liedon-Tarvasjoen kansalaisopisto kiteytti opettajan tärkeimpiä taitoja kysyttäessä seuraavasti: ”Toiset ovat lahjakkaampia (ei pääsykokeita) ja tavoitteellisempia, toiset haluavat soitella omaksi ilokseen. Opettajan pitää osata tarkasti kuunnella oppilasta mutta myös sopivasti pitää omia tavoitteitaan yllä.” Erikseen ryhmän ohjaustaidot nostettiin esiin 15 vastauksessa. Ryhmien ohjaamisessa nostettiin esiin erityisesti ryhmien heterogeenisuus, mistä johtuen mm. ryhmäyttämistaitoja kaivattiin. Monipuolisuus sekä eri instrumenttien että ohjelmiston osalta nostettiin tärkeimpien taitojen joukkoon 12 vastauksessa. Opettajan ominaisuuksista nostettiin esiin sopeutuvaisuus ja joustavuus sekä mukautumiskyky 14 vastauksessa. Lisäksi kaivattiin innostuneisuutta ja kannustavuutta 23 vastauksessa.

4.2 Koulutuksen tarve

Kysymykseen ”Minkälaista täydennyskoulutusta musiikinopettajanne tarvitsisivat?” vastasi 82 opistoa kyselyyn osallistuneista 104 opistosta. Lisäksi yhdeksän opistoa vastasi ”tyhjää” ja asiasta ei ollut tietoa tai kysymykseen ei osattu vastata 11 vastauksessa. Pedagogista täydennyskoulutusta, ”uusien tuulien päivittämistä”, kaivattiin 23 vastauksessa – erityisesti aikuispedagogiikkaa ja aikuisten ohjaamisen taitoja kaivattiin viidessä vastauksessa. Lisäksi ohjaustaitoja ja uusia ohjausmetodeja ja –menetelmiä, mm. ryhmäopetusmenetelmiä, kaivattiin seitsemässä vastauksessa. Vapaan säestyksen koulutuksen tarpeen mainitsi kuusi vastaajaa.

4.3 Pohdintaa tuloksista

Saatuihin vastauksiin vaikuttaa merkittävästi kuka opiston henkilökunnasta kyselyyn on vastannut; onko kyseessä rehtori, päätoiminen musiikinopettaja vai joku muu. Useat opistot ovat ns. seutuopistoja, joissa hallinto on yhdistetty. Eri toimipaikkojen päätoimiset musiikinopettajat varmaankin ovat yhteyksissä toisiinsa erityisesti opetuksen suunnitteluvaiheessa, mutta onko kyselyyn vastatessa kartoitettu kaikkien toimipisteiden tilanne vai onko tiedot annettu ”mutu-pohjalta”? Hirsjärvi ym. (2007, 190) ovat kirjassaan tuoneet esiin kyselymenetelmän heikkouksina juuri nämä asiat; ”ei ole mahdollista varmistua siitä, *miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen*” ja toisaalta ”ei tiedetä, miten vastaajat ylipäänsä *ovat selvillä* siitä alueesta tai *ovat perehtyneet* siihen asiaan, josta esitettiin kysymyksiä”. Edelleen Hirsjärvi ym. tuovat esiin sen heikkouden, että ”*kato* nousee joissakin tapauksissa suureksi”. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 190.) Käsittelemäni webropol-kysely lähetettiin 212 opistolle ja vastauksia tuli 104, mikä jättää vastausprosentin alle 50:een. Lisäksi vastauksissa oli paljon tyhjiä viivoja, mikä mielestäni kertoo siitä, että kyselyyn ei ollut paneuduttu sen syvällisemmin. Kysymykset olivat avoimia - eivät siis strukturoituja kysymyksiä, joissa vastausvaihtoehdot on valmiiksi annettu - mikä vaikeutti vastauksien tulkintaa. Vastauksien laajuutta ei myöskään ollut rajattu tai ohjeistettu. Lisäksi vastausten tulkintaa vaikeutti se, että kysymyksissä ei ollut eritelty pää- ja sivutoimisia opet-

tajia. Niinpä vastauksissa on selvästi käsitelty molempia sekaisin. Esim. Oulunsalon kansalaisopisto on vastannut tärkeimmäksi ominaisuudeksi ”ko. instrumentin hallinta”, Haminan kansalaisopisto on nostanut esiin ”omat instrumenttitaidot”. Nämä vastaukset viittaavat selvästi tuntiopettajaan. Toisaalta sitten joissakin vastauksissa on selvästi eritelty päätoimisen musiikinopettajan toimenkuvaa, esim. Mäntyharjun kansalaisopisto on vastannut seuraavasti: ”Päätoiminen opettaja joutuu opettamaan useita eri instrumentteja ja pienyhtyeitä sekä kuoroja”. Lisäksi uskon kyselyn otsakoinnin ”Aikuisiän musiikin harrastaminen kansalais- ja työväenopistoissa”, ohjanneen jossakin määrin vastauksia. Osa vastaajista on mahdollisesti käsitellyt koko kyselyä vain aikuisten opettamisen kannalta. Kyselyssä ei myöskään kysytty, kuinka suuri osa ko. opiston opetuksesta on suunnattu aikuisille tai vaihtoehtoisesti vain lapsille ja nuorille.

Aikuisten opettamisen taidon nosti tärkeimpien taitojen joukkoon 19 vastannutta. Edellä mainitsemistani vastauksiin vaikuttavista tekijöistä huolimatta tulos on lähes 20 %. Merkittävää on myös se, että ko. taito mainitaan erillisenä taitona, ei automaationa, joka seuraisi pedagogisesta pätevyydestä. Aikuisten opettamisen taidon tärkeyteen vaikuttanee myös se, onko opistossa tarjolla taiteen perusopetusta, mikä usein on ensisijaisesti suunnattu lapsille ja nuorille. Useassa vastauksessa oli kuitenkin tuotu esiin oppilaiden laaja ikäkirjo – eli se, että opettajan tulee pystyä toimimaan sekä lasten että aikuisten kanssa. Kansalaisopisto Jukola on kiteyttänyt keskeisen: ”Laaja-alaiset pedagogiset taidot käsitellä hyvinkin eri-ikäisiä ja erilaisia opiskelijoita sekä yksilöinä että ryhminä.”

Mielenkiintoista oli se, että opettajan tärkeimpinä taitoina nostettiin useissa vastauksissa esiin ominaisuuksia: sopeutuvaisuus, joustavuus, mukautumiskyky, innostuneisuus ja kannustavuus. Eivätkö nämä ole tavoiteltavia piirteitä kaikille opettajille – koulusta riippumatta? Tämän tyyppiset vastaukset mielestäni kuitenkin korostavat kansalaisopistokentän ei-tutkintotavoitteista luonnetta.

Tuloksista nousi esiin ryhmänohjaustaitojen merkitys. Näihin vastauksiin vaikuttaa jälleen se, onko vastattu ajatellen päätoimisia musiikinopettajia vai sivutoimisia tuntiopettajia – usein päätoimiset vastaavat mm. kuorojen ohjauksesta. Soitto-

ryhmien käyttö vaihtelee paljon opistoittain ja aineittain. Tähänkin vaikuttaa se, annetaanko opistossa taiteen perusopetusta. Tätä asiaa ei kyselyssä selvitetty. Kuitenkin musiikinopettajien ryhmänohjaustaidoissa ilmeisesti olisi kehitettävää, koska se täydennyskoulutustarpeissa nousi selvästi esiin.

Kysyttäessä koulutustarpeista saatiin vain 62 vastausta. Kertooko tämä sitten vastaajista sen, että he eivät itse ole tekemisissä opettajien kanssa ja näin ollen heillä ei ole asiasta tietoa? Usein tuntiopettajat työskentelevät varsin itsenäisesti – esim. itse käyn opettamassa vain viikonloppuisin tai iltaisin, jolloin päätoimiset opettajat eivät ole paikalla – saatikka toimistohenkilökunta, joka työskentelee vielä eri paikassakin. Tällöin yhteydenpito opiston muuhun henkilökuntaan on vain satunnaisten puheluiden tai opettajakokousten varassa. Oman kokemuksen mukaan sivutoimiset tuntiopettajat ovat kuitenkin melko usein estyneitä pääsemään kokouksiin, vaikka se velvollisuuksiin kuuluisikin. Opettajien ammattitaito musiikillisella saralla tuntuu kuitenkin olevan varsin hyvällä tasolla, koska koulutustarpeissa nousi esiin ainoastaan vapaan säestyksen taidot. Pääosa koulutustarpeista olikin pedagogisella puolella. Soitonopettajien koulutuksen sisältö on vuosien varrella muuttunut paljon – pedagogisten aineiden osuus on kasvanut. Vastausten perusteella tuntuisi olevan tarvetta tarjota pedagogeille täydennyskursseja juuri opetus-taitojen osalta.

5 AIKUISOPPILAJEN ODOTUKSIA

5.1 Haastatteluryhmän taustaa

Kyselyhaastattelun kohteena olevat aikuisopiskelijat ovat kaikki omia oppilaitani; viisi heistä on Puulan seutuopiston Kangasniemen toimipisteen puupuhallinryhmästä, ja kolme RaJuPuSu-opiston Juvan ryhmästä. Kangasniemen ryhmän opetus sisältää sekä yksityistunteja että ryhmäsoittoa eri kokoonpanoissa. Juvalaisten opetus taas sisältää vain yksityistunteja. Osasyynä tähän on se, että RaJuPuSu-opistossa toimii puhallinorkestereita, jotka antavat mahdollisuuden ryhmäsoittoon.

Haastateltavien taustatietoja keräsin kyselylomakkeen (LIITE1) alkuosassa. Taustaa kartoittavia kysymyksiä olivat:

- Ikä
- Sukupuoli
- Mikä on soittimesi ja kauanko olet nyt harrastanut ko. soittimen soittoa?
- Oletko aikaisemmin harrastanut musiikkia? Jos olet, missä muodossa?
- Mikä innosti aloittamaan soittoharrastuksen?
- Mikä innosti valitsemaan juuri kyseisen soittimen?

Haastatellut ovat iältään 43-76-vuotiaita miehiä ja naisia. Heistä viisi soittaa saksofonia, kaksi huilua ja yksi klarinettia. Nykyistä soitinta he ovat soittaneet yhdestä kuuteen vuoteen. Kaikki kyselyyn osallistuneet ovat jossain muodossa harrastaneet musiikkia aikaisemminkin: viisi vastaajista on soittanut jotain soitinta jo kouluikäisenä ja kolmen vastaajan harrastuksiin joko nuoruudessa tai aikuisiällä on kuulunut kuorossa laulaminen tai muuten yhteislaulu. Yksi vastaajista kertoo soittaneensa urkuharmoonia opettajaseminaarissa, jossa hän on myös ”pakolla” opetellut musiikkioppia, muilla ei teoriaopintoja taustalla ole. Varsinaista kosketusta puhallinsoittimiin ei ennen nykyistä ”aikuistaipaltoa” ollut yhdelläkään vastaajista.

Nykyisen soittoharrastuksen aloittamisen taustat ovat haastatelluilla moninaiset. Neljällä vastaajista haave nykyisestä soittimesta on ollut pitkäaikainen. Erityisesti saksofonistien soittoharrastuksen taustalla oli useimpien kohdalla mieltymys blues- ja jazzmusiikkiin. Yksi vastaajista taas oli alun perin nuorison kyytimiehenä, ja sen myötä ”puolivahingossa” itsekin ajautui soittamaan: ”*alttofoni sattui silloin olemaan jouten*”. Eräs oppilas sai huilun mieheltään syntymäpäivälahjaksi – huilu kun on pianoa helpompi ottaa mukaan, ja näin saadaan kitaran kanssa duo aikaan. Kahden vastaajan kohdalla kotikunnan tarjoama mahdollisuus puhallinsoiton opetukseen vaikutti soittoharrastuksen aloittamiseen. Eräs vastaajista kertoo unelmoineensa poikkihuilunsoitosta jo n.10-vuotiaana. Tapaturma aikuisiässä aiheutti tilanteen, jossa keuhkot vaativat kuntoutusta, joten ”*vähän toivuttuani...hankin huilun kuntoutusvälineeksi*”. Myös toisen vastaajan soittoharrastuksen aloittamiseen vaikutti elämään vaimon kuoleman myötä tullut tyhjiö ja elämäntilanteen muutos.

5.2 Oppilaiden tavoitteet ja ohjelmistotoiveet

Kahdella vastaajalla on tavoitteena pystyä soittamaan perinteisiä melodioita tai kappaleita – nuotista ja ehkä korvakuuloltakin. Omaksi iloksi soittelun – tai ”*lurittelen*” – mainitsee tavoitteekseen kolme vastaajaa. Auttavan orkesterisoittotaidon ja ryhmäsoitossa mukana pysymisen kertoo tavoitteekseen kaksi vastaajaa. Kahdella vastaajista tavoitteisiin lukeutuu taito pystyä esiintymään pienimuotoisissa tilaisuuksissa ja perhejuhlissa. Yksi vastaaja mainitsee esiintymisten luovan haasteita, joiden myötä saa onnistumisen tunteita – hän kuitenkin kertoo ”*unelmansa jo toteutuneen*”, eikä hän sen myötä enää aseta itselleen varsinaisia tavoitteita. Yksi vastaajista kertoo tavoitteenaan olevan nuotinlukutaidon parantamisen ja yleisesti soittajana kehittymisen – toinen vastaaja mainitsee tavoitteekseen perusasioiden oppimisen, sekä varmuuden ja uskalluksen saamisen soittamiseen.

Oppilaiden ohjelmistotoiveita selvitin kolmella kysymyksellä: Minkälaista ohjelmistoa toivot tunneilla soitettavan, mitä muuttaisit opetuksen sisällössä sekä mitä toivoisit lisää tai mitä voisi vähentää? Yleistäen voisi sanoa vastaajien olevan var-

sin kaikkiruokaisia: vastaajista viisi on monipuolisuuden kannalla. Tosin viimeistään haastattelutilanteessa useimmat heistä tarkensivat vastaustaan ja toivat esiin ns. omat ohjelmistotoiveet. Kevyttä musiikkia tai jazzia ohjelmistoon toivoo kolme vastaajaa. Lisäksi kaksi haastateltua toivoi ohjelmiston sisältävän laulelmiä ja iskelmiä. Tekniikkaharjoitusten ystäviksi tunnustautuu kaksi vastaajaa. Hengelliset laulut mainitsi yksi vastaaja – tosin hänkin kirjoitti ensisijaisesti ”*opettajan määräävän*”. Lisäksi orkesterinuottien harjoittelun tunnilla mainitsee kaksi vastaajaa – samat kaksi toivoivat rytmien opettelua. Klassisen musiikin kuuntelijaksi tunnustautuu yksi vastaaja, mutta hän mieltää sen ”*tuottamisen olevan näillä taidoilla vaikeaa*”.

Opetuksen sisältöä koskevat kysymykset koettiin vaikeina. Vastaajista kolme oli tyytyväisiä nykysisältöön ja lisäksi yksi vastaa: ”*en pysty muuttamaan mitään – vaikea arvioida*”. Yksi vastaajista kaipasi mahdollisuutta päästä ohjatusti soittamaan bändin kanssa, hän muutenkin kaipasi lisää yhteissoittoa. Hän haluaisi myös päästä tutustumaan improvisaation saloihin. Lisää tunteja tai pidempiä tunteja kaippaa kaksi vastaajista, lisäksi yksi mainitsee olevansa tyytyväinen tuntien sisältöön ”*käytettävissä oleva aika huomioiden*”. Yksi vastaajista kaipasi lisää opetusta transponoinnin osalta (kyseessä on Es-vireisen alttosaksofonin soittaja), jotta hänen olisi helpompi omatoimisesti soitella yhdessä pianistin tai muiden kanssa.

Kokemuksia ryhmässä soittamisesta selvitin kysymällä kuinka oppilaat kokevat yksin soittamisen verrattuna yhdessä/ryhmässä soittamiseen. Ryhmässä soittaminen koettiin haastavaksi ja vaikeammaksi kuin yksin soittaminen (6 vastaajaa). Haastavaksi ryhmässä soittamisen vastaajien mielestä tekee se, että pitää kuunnella niin paljon useampia asioita kuin yksin soittaessa. Toisaalta ryhmässä pitää soittaa tarkemmin, kun taas yksin soittaessa esim. pienet rytmivirheet eivät häiritse niin paljon. Ryhmäsoitto kuitenkin koettiin mukavana ja tarpeellisena kaikkien vastaajien mielestä. Yhden vastaajan mukaan ryhmä kuulostaa ”*komeelta*” ja yhteiset esiintymiskokemukset ovat mielekkäitä. Yhden vastaajan mukaan ryhmän ohjelmisto innostaa soittamaan kotona enemmän, ”*sitouttaa omien stemmojen opetteluun*”. Kaksi vastaajaa toi esiin säestyksen kanssa soittamisen – se on mu-

kavaa ja auttaa heidän mielestään vire- ja rytmiasioissa. Yksi vastaajista erottuu muista laajan bändisoittotaustansa myötä, ja hänelle ryhmäsoittokappaleet ovatkin selvästi helpompia kuin omat, tunnilla soitettavat kappaleet. Hän koki yksin soittamisen tärkeänä kehittymisen kannalta, mutta oli sitä mieltä, että ryhmäsoittoa ei harjoittelematta opi.

Lisäksi kysyin oppilailta mitkä asiat he kokevat hankaliksi tai vaikeiksi soittamisessa. Nuotinlukuun liittyvät asiat toi esiin neljä vastaajaa. Eräs vastaaja vertasi nuotinlukua venäjän kielen opetteluun, ”kun kirjaimetkin ovat outoja”. Lisäksi rytmien hallintaan liittyvät asiat koki hankalaksi kolme vastaajista. Yksi vastaajista mainitsee poisoppimisen hankalaksi – erityisesti tämä tulee esiin orkesterisoi-
tossa, kun on jonkun kappaleen tietyllä tavalla oppinut ja sitten pitäisikin soittaa toista ääntä tai eri rytmiä. Sormien ja sormitusten kanssa tuskaili viisi vastaajaa. Lisäksi neljä oppilasta mainitsi perusasioiden ylläpidon ja äänenmuodostuksen oppimisen hankalaksi.

5.3 Odotuksia opettajalta

Kärsivällisyyttä ja ”pitkää pinnaa” opettajalta odotti kuusi vastaajaa. Heistä kolme toi vastauksissaan esiin sen, että opettajan pitää ymmärtää lähtökohdat; taustalla ei ole teoriaopintoja, ”musiikkikorvakin” voi yhden vastaajan mielestä olla vähän niin ja näin, sekä ”tässä iässä oppiminen on hidasta” ja toistoa tarvitaan. Kaksi vastaajista korosti sitä, että ”pitää antaa aikaa oppia”. Helppoa lähestyttävyyttä ja luontevaa ilmapiiriä tunneilla odotti kaksi vastaajaa. Innostamisen mainitsi kaksi vastaajaa ja yksi arveli huumorin olevan tarpeen ”ikäihmisiä” opettaessa. Opetustaitoa ja ammattiosaamista peräänkuulutti viisi vastaajaa. Ammattitaito nostettiin useimmiten esiin juuri aikuisoppijan erityispiirteiden huomioimisen yhteydessä. Kahdessa vastauksessa tuotiin esiin taito valita sopivaa ohjelmistoa ja toisaalta hankkia hyvää materiaalia. Lisäksi kaksi vastaajaa peräänkuulutti opettajalta vaativuutta ja tietynlaista ”pakottamista”.

5.4 Pohdintaa tuloksista

Tutkimusryhmän henkilöt ovat kaikki omia oppilaitani – yhteistä taivalta on joidenkin kanssa takana jo kuusi vuotta. Hirsjärvi ym. kirjoittaakin haastattelun heikkona puolena olevan sen, että ”haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia” (Hirsjärvi ym. 2007, 201). Lisäksi yhtä lukuun ottamatta kaikki ovat aloittaneet ko. soittimen opiskelun kanssani – eli vertauspohjaa erilaisiin tapoihin tai opetuksen sisältöihin heillä ei ole. Tämä tietynlainen henkilökohtainen ”tuttuus” vaikutti varmasti myös omaan osuuteeni haastatteluvaiheessa – itselläni on haastateltavista jo niin paljon pohjatietoa ja ”olettamuksia”, että en osannut ehkä kysyä oikeita, tarkentavia kysymyksiä – toisaalta sama ongelma oli varmasti myös vastaajilla lomaketta täyttäessään – tietyt itsestäänselvyydet saattoivat jäädä mainitsematta. Ulkopuolinen haastattelija saisi varmasti tutkimusryhmästä enemmän irti. Toisaalta uskon yhteisen taustamme vaikuttaneen haastattelutilanteiden ilmapiiriin, joka oli kaikkien kanssa avoin ja vapautunut.

Varasin lomakkeiden läpikäyntiin, haastatteluun, aikaa n. 15 minuuttia – useimpien kohdalla aika oli liian lyhyt. Hirsjärvi ym. kirjoittaakin: ”Puolen tunnin haastatteluun tuskin kannattaa edes ryhtyä. Jos ongelma on niin helposti ratkaistavissa, voi yhtä hyvin turvautua kyselylomakkeeseen.” (Hirsjärvi ym. 2007, 201.) Varsinaiseen asian läpikäymiseen ei aikaa niinkään kulunut, mutta oppilaat halusivat tuoda esiin asioita, jotka eivät muuten, normaalitilanteissa, tule ilmi. Näissä keskusteluissa käytiin läpi kipeitäkin asioita – asioita, joita oppilaat halusivat minun heistä tietävän. Nämä keskustelut olivat vaikuttavia, ja voinkin vain kiittää oppilaitani – kysely herätti heissä paljon ajatuksia ja lomakkeen täyttöön oli selvästi paneuduttu!

Haastatelluista viisi mainitsi tavoitteekseen osata soittaa perinteisiä melodioita tai ”soitella omaksi ilokseen”. Niinpä opettajan harteille jääkin motivoida ja kannustaa oppilaat vaikeampien asioiden pariin. Vastaajista viisi oli monipuolisen ohjelmiston kannalla, mikä jättää opettajan ammattitaidon varaan valita sopivia kappaleita tai harjoituksia. Orkesterinuottien harjoittelu tunnilla koettiin tärkeäksi, mikä mielestäni kertoo orkesteriharrastuksen tärkeydestä - orkesterinuoteista selviyty-

minen on heidän kohdallaan yksi tavoite. Vaikein asia soittamisessa oli nuotinlukuun ja rytmeihin liittyvät asiat seitsemän vastaajan mielestä! Lisäksi yksi toivoi lisäoppia transponointiin. Vaikka kaikkien vastaajien elämään musiikki oli jossain muodossa kuulunut ennenkin, ei taustalla yhtä lukuun ottamatta ollut teoriaopintoja. Niiden asioiden opettaminen jää siten soitonopettajalle, ja toisaalta opettajan harkintaan jää myös punnita asioiden tarpeellisuus.

Oppilaat kaipasivat aikaa, toistoa ja kärsivällisyyttä opetukseen. Tunneilla käytäisiinkin mielellään enemmän. Kansalaisopiston lukukausi on melko lyhyt, usein tunnit loppuvat jo huhtikuun alussa ja jatkuvat vasta syyskuun puolivälissä. Usein lukukauden lopussa todetaankin, että vasta päästiin vauhtiin. Aikuiselle sopivan opetustyylin löytäminen on tärkeä osa opettajan ammattitaitoa. Lisäksi uskon tunteen tärkeyteen vaikuttavan myös puhallinsoittimien luonteen – äänenmuodostukseen tarvitaan melko pitkään opettajan apua ja ohjausta. Eräs haastatelluista toi asian esiin soittamisen hankaluuksista kysyttäessä: ”*miten se ääni voi vieläkin yhtäkkiä vain hävitä!?*” Vastaajista neljä mainitsikin hankalana asiana perusasioiden ylläpitämisen ja äänenmuodostuksen oppimisen. Puupuhaltimet ovat myös itsessään melko ”vikaherkkiä” koneistonsa monimutkaisuuden ja pienten osiensa myötä – oppilas saattaa turhautua, kun ääntä ei tule, kun taas opettaja huomaa pienet viat soittimissa.

Kysymys muutostoiveista opetuksen sisältöön oli oppilaille vaikea – kolme oli tyytyväisiä nykysisältöön ja yksi rehellisesti myönsi kysymyksen vaikeaksi. Uskon tähän vaikuttavan sen, että soitin on kaikille haastatelluille ”uusi” ja sen myötä perusasioissakin on jatkuvaa haastetta. Myös tietynlainen tavoitteellinen soitto-tunneilla käyminen on uutta lähes kaikille. Näiden seikkojen uskon olevan syynä siihen, että ei osata kaivata tai nimetä muutoksia.

6 OPETTAJAN ÄÄNI

Haen tässä työssäni vastausta siihen, millainen musiikkipedagogin koulutus antaisi valmiudet kansalaisopiston työkenttään. Kuten johdannossa kerroin, olen toiminut sivutoimisena puhallinsoitinten tuntiopettajana lähes kymmenen vuoden ajan.

Tässä luvussa pohdin työni pääongelmaa työssä hankkimani kokemuksen kautta – vertaan musiikkipedagogikoulutusta kansalaisopiston arkeen.

Esittelin musiikkipedagogin koulutusohjelmaa luvussa 2.2.2. Koulutushan valmistaa soiton- ja laulunopettajia lähinnä musiikkioppilaitosten palvelukseen. Koulutukseen sisältyy opetusharjoittelua 18 opintopisteen verran. Opetusharjoittelu tapahtuu useimmiten autenttisessa ympäristössä musiikkikoulun oppilaille, opettajan valvonnan ja ohjauksen alaisena. Opetusharjoittelussa oppilaat etenevät ”normaalikaavan” mukaan; lähdetään liikkeelle alkeisvihosta, josta edetään tasovaatimusten määrittelemän ohjelmiston mukaan. Ohjelmistoa kerätään harjoittelemalla asteikkoja ja valmistamalla etydeitä ja erityylyisiä kappaleita. Kun ohjelmisto on riittävän laaja, oppilas suorittaa tasokokeen.

Opettaminen kansalaisopistossa tuo kuitenkin eteen varsin toisenlaisen tilanteen. Toki kansalaisopistoissa opiskelee myös edellä kuvatun kaltaisia oppilaita, ja heidän kanssaan edetään kutakuinkin samalla tavalla kuin musiikkiopistossa. Eteneminen on kuitenkin paljon hitaampaa. Tähän on osasyynä se, että kansalaisopistossa tunnin pituus on opistosta riippuen 20-30 min. ja opetuskertoja on 20-25 lukuvuodessa – musiikkiopistossa taas opiskellaan 45-60 min. viikossa 35 opetuskertaa vuodessa. Tästä johtuen jo laskennallisesti perustason 2 tai 3 saavuttaminen kansalaisopistossa on melkoinen saavutus. Lisähaasteen opettamiselle tuo se, että kevätlukukausi loppuu usein jo huhtikuun alussa. Itse opettajana tulee varsinkin soittouransa alkutaipaleella olevien oppilaiden kanssa sellainen olo, että syyslukukauden päätteeksi saavutetaan se taso, johon keväällä jäätin.

Oppilasmateriaalista suuri osa voi olla aikuisopiskelijoita. Tällöin koulutuksessa opeteltu ”ohjenuora” häviää täysin. Aikuisten kohdalla opintosuunnitelma muotoutuu lähes täysin heidän toiveidensa mukaan. Kuten luvussa 5.2 tuli ilmi, heidän

ohjelmistotoiveensa ovat jotain aivan muuta kuin taso-ohjelmistojen myötä vastaan tulevat kappaleet. Varsinaisesti aikuisille suunnattuja puhallinkouluja ei tietääkseni ole, lapsille suunnatut ja suunnitellut oppikirjat taas eivät sellaisenaan aikuiselle sovellu. Itse olen kokenut vaikeana löytää aikuisille sopivia haasteita. Aikuiset jaksavat huonosti harjoitella esim. etydeitä – toki poikkeuksiakin löytyy. Aikuiset kuitenkin ottavat haasteet mielellään vastaan tuttujen kappaleiden myötä. Olisikin hienoa löytää aikuisille tehty viikkosarja, jossa alusta alkaen olisi ihan oikeita, tuttuja melodioita, joiden myötä vastaan tulisi myös teknisiä haasteita. Tällaisen kirjan myötä myös eteneminen olisi konkreettisemmin havaittavissa, mikä oman kokemukseni mukaan on aikuisillekin hyvin tärkeää. Tähän samaan vihkoon voisi liittää keskeisimmät teoria-asiat. Kuten aikuiset oppilaat itsekin toivat ilmi, ovat nuotinlukuun ja rytmeihin liittyvät asiat haasteellisimpia soiton opiskelussa. Opetusharjoitteluoppilaat yleensä käyvät pakollisessa teorianopetuksessa. Näin ei kuitenkaan kansalaisopistossa ole, ja tämä muodostaakin ison haasteen soitonopettajalle. Tunnit ovat varsin lyhyitä teoria-asioiden läpikäymiseen – erityisesti aikuisten kanssa, jotka itsekin myöntävät tarvitsevansa paljon aikaa ja toistoja. Koulutusohjelmamme ei myöskään sisällä koulutusta teorian opettamiseen.

Oma muusikon koulutukseni painottui pitkälti länsimaiseen taidemusiikkiin. Onnekseni olen kuitenkin suorittanut ”työssäoppimisen” sotilassoittokunnassa. Soittokuntien esiintymisten kirjo on laaja; kuviomarssiesityksiä, paraateja, päiväkotija koululaiskonsertteja, tanssiaisia, cocktaililaisuuksia, big band-tapahtumia... Niinpä myös esitettävä ohjelmisto on todella laaja tanssimusiikista kirkkomusiikkiin. Tärkeä osa meidän ohjelmistoamme on myös sodanajan musiikki. Tuskin olisin muussa yhteydessä saanut näin laajaa ohjelmistollista repertuaaria. Tämä on ollut minulle tärkeä voimavara työssäni kansalaisopiston opettajana. Kuten oppilaat kyselyssä toivat ilmi, heidän ohjelmistotoiveensa ovat varsin moninaisia. Opettajan on tärkeää osata itse soittaa kappaleet tyylin mukaisesti.

Olen aikanaan musiikkiopistossa tehnyt pianonsoiton 2/3-tutkinnon. Onneksi, sillä nykykoulutukseen pianonsoitto ei sisälly. Oppilaat mielellään soittelevat tuttuja lauluja pianon säestyksellä, mikä edellyttää opettajalta auttavaa pianonsoittotaitoa,

mieluummin vielä vapaan säestyksen taitoja. Lisähaasteen puhaltimien säestykseen tuo se, että soittimet ovat c-, b- ja es-vireisiä. Soitatan ryhmääni yhteissoiton lisäksi erilaisissa pienkokoonpanoissa. Kuten johdannossa esittelin, ryhmissäni opiskelee varsin eri-ikäisiä ja -tasoisia soittajia. Ryhmän soitinkokoonpanokin on haastava: huiluille, klarineteille ja saksofoneille tehtyä yhteissoittomateriaalia ei juuri löydy, joten sovittamisen ja soitintamisen taidot ovat opettajalle tärkeitä.

Opetusharjoittelun lisäksi myös ainedidaktiikka ja iso osa observointia tapahtuu oman instrumentin parissa. Kansalaisopistossa tilanne on tältäkin osin toisenlainen. Kansalaisopistoissa opetusryhmien minimikoko taajama-alueella on yleensä seitsemän oppilasta. Opettamassani Kangasniemen ryhmässä on viisi fonistia, kuusi huilistia ja yksi klarinetisti. Näin ollen mikään soitin ei siis yksinään täyttäisi ryhmän minimikokoa ja näin puhallinsoittimet jäisivät kokonaan opetusohjelmasta. Juvan ryhmässä tilanne on vastaavanlainen – kaksi klarinetistia, viisi huilistia ja viisi saksofonistia. Itse olen aloittanut saksofoninsoiton jo nuoruudessa ja soittanut sitä klarinetin rinnalla. Aloittaessani opettajana Kangasniemellä opetin vain klarinettia ja saksofonia. Sitten sain puhelun eräältä rouvalta, joka halusi tulla tunneille soittamaan poikkihuilua. Kerroin tilanteen: joskus olen huiluun puhaltanut ja siitä äänenkin saanut, mutta siinä kokemukseni huilunsoitosta. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että osaan joka tapauksessa opettaa hengitysasioita ja tuli päätäväisesti tunneille. Ei siinä auttanut kuin kaivaa itsekin huilu käteen ja konsultoida kollegaani soittokunnasta. Siitä poiki seuraava – ja seuraava – ja seuraava oppilas – vaikka kerroin tilanteestani huilunsoiton osalta rehellisesti, halusivat he silti tulla tunneille. Toki musiikin ammattilainen osaa paljon opettaa ”vieraallakin” soittimella, mutta perusasioiden opettaminen erityisesti lapsille ja nuorille pelottaa – vastuu oikeista tekniikoista painaa mieltä. Koulutukseni myötä kävinkin observoimassa näiden sivusoittimieni opetusta mahdollisimman paljon.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Työni tavoitteena oli selvittää millainen musiikkipedagogin koulutus vastaisi vapaan sivistystyön haasteita? Lähestyin pääongelmaani kahden alaongelman kautta: Mitä aikuiset kansalaisopisto-opiskelijat odottavat soitonopetukselta ja -opettajalta, ja toisaalta, mitä työnantajat eli kansalaisopistot odottavat musiikinopettajiltaan? Lähdin omien kokemusteni pohjalta liikkeelle siitä olettamuksesta, että suurin ero musiikkiopistomaailmaan löytyy opiskelijamateriaalista, tarkemmin sanottuna opiskelijoiden ikähaitarista. Niinpä rajasin työni käsittelemään pääosin aikuisia soitonopiskelijoita kansalaisopistossa.

Tutkiessani opistojen antamia vastauksia nousi selvästi esiin se, että kansalaisopistossa opettavan musiikkipedagogin, oli kyseessä sitten päätoiminen tai tuntiopettaja, tulee hallita kaikki ikäryhmät. Aikuisten harrastajien määrä on kasvussa, ja monilla opettajilla tilanne voi hyvinkin olla samankaltainen kuin minulla – oppilaista lähes puolet on aikuisia. Koulutuksessa aikuisia oppijoita ei kuitenkaan käsitelty. Aikuisilla oppijoilla on erityispiirteitä, jotka he itsekkin tiedostavat. Näitä asioita olisi tärkeä koulutuksessa käydä läpi, jotta myös opettaja ne tietäisi. Nykyisin koulusta valmistuu soitonopettajia, jotka eivät välttämättä ole kohdanneet yhtäkään aikuista musiikin harrastajaa. Ilolla olen huomannut Lahden Ammattikorkeakoulun laajentaneen toimintaansa tähän suuntaan mm. ”mummomuskareiden” kautta. Olisi ehdottoman tärkeää tutustua ”valvotussa” ympäristössä senioriopiskelijan opettamiseen ja päästä sitä myös harjoittelemaan.

Sekä oppilaat että opistot nostivat vahvasti esiin opettajan ominaisuuksia. Molemmissa näkökulmista nousi esiin innostamisen ja kannustamisen merkitys. Oppilaille tehdyssä kyselyssä nousi selvästi esiin se, että he kaipaavat aikaa ja kärsivällisyyttä opetukseen. Opetustempon tuleekin olla heidän kanssaan maltillisempi kuin lasten kanssa. Itse musiikkiopistomaailman tavoitteelliseen ja tasolta toiselle etenevään maailmaan sisäänkasvaneena tuntuu aikuisten kanssa tekeminen ajoittain ”junnaamiselta” – tuntuu, että kehitystä ei tapahdu. Toisaalta harjoittelemattomuus nousee esiin erityisesti aikuisten osalta – aikaa soittamiseen ei välttämättä riitä soittotuntien ulkopuolella. Soittotunti on kuitenkin tärkeä tapahtuma, ja tun-

nilla mielellään käytäisiin enemmänkin. Useat oppilaat kaipasivat pidempiä tunteja tai lisää tunteja. Itsekin opettajana koen tuntien sekä lukukauden keston isoksi haasteeksi. Oppilaiden tavoitteet ovat hyvin maltillisia – yksikään vastanneista ei tavoitellut ”virtuoosimaista soittimenkäsittelytaitoa”, vaan kaikkien tavoitteet liittyivät enemmänkin soitteluun omaksi iloksi. Kansalaisopistossa onkin tärkeää ymmärtää, että opetus ei ole tutkintotavoitteista. Oppilaat tulevat kansalaisopistoon yleensä joko ilmoittautumisjärjestyksessä tai arvonnalla – joukko ei siis ole missään muodossa valikoitu.

Teoriaopintojen puuttuminen tuo erilaisen vivahteen opetukseen. Oppilaille tehdyssä kyselyssä tuli selvästi esiin se, että he kokevat nuotinlukuun ja rytmeihin liittyvät asiat vaikeiksi. Itse opettajana koen teorian opettamisen haastavana. Haasteen opettajalle luo myös tarpeellisen teoria-aineksen valinta. Aikuisten kanssa asialla pitää olla konkreettinen liittymäkohta soitettavaan musiikkiin. Opettajana kaipasinkin aikuisille suunnattua oppikirjaa, jossa kappaleet ja teoria olisi liitetty yhteen aikuiselle sopivan materiaalin ohella. Tällaisen soitto-oppaan kokoaminen olisikin jollekin aiheesta kiinnostuneelle hyvä oppinnäytetyön aihe.

Oppilaille tehdyssä kyselyssä nousi esiin kansalaisopistossa opettavan ohjelmiston laajuus. Vaikka oppilaat olivatkin hyvin kaikkiruokaisia, nousi heidän toiveissaan kuitenkin iskelmämusiikin ja kevyen musiikin osuus selvästi esiin. Monipuolisuus musiikkityylien osalta olisikin äärettömän tärkeää kansalaisopistossa opettavalle opettajalle. Koulutuksessa läpikäytävä ohjelmisto käsittää varsin pienen murto-osan kansalaisopistossa tarvittavasta ohjelmistosta. Itse olen saanut oppia musiikkityylejä päätyöni kautta sotilassoittokunnassa, mikä antaakin varsin laajan tyylliskaalan, mutta miten muuten saman voisi mahdollistaa? Erilaiset periodiluontoisesti toimivat kokoonpanot, kuten tanssibändi tai big band? Entä vanhainkotien toivekonsertit? Olisiko aihetta miettiä vaikkapa musiikin historian tai musiikin kuunteluiden muokkaamista vaihtoehtoisesti erilaiseksi? Eri oppilaitosten koulutustarjonnassa on kuitenkin eroja. Koulujen yhteistyötä laajentamalla saataisiin kurssitarjonta monipuolisemmaksi.

Kansalaisopiston opettajalle on eduksi hallita useampia soittimia. Se on usein jopa välttämättömyys ryhmäkokojen täyttymiseksi. Uskon, että tämä on jokseenkin soitinkohtainen asia, joka korostuu juuri esim. puhaltimissa – piano-, kitara- ja harmonikkaryhmät käsittääkseni täyttyvät helpostikin. Tämä on muuten mielenkiintoinen ero musiikkiopistoihin – musiikkiopistoissa esim. kitaran ja harmonikan soiton opetusta on varsin vähän. Tähän varmastikin on syynä se, että opiston soitinkohtaisia aloituspaikkoja suhteutetaan tulevaisuuden ammattilaistarpeisiin – eikö musiikkiopiston perustason kuitenkin pitäisi olla harrastus eikä ammattilaisuuteen tähtäävä koulu? Lahden konservatoriossa toteutettiin puhaltajien monimuotokoulutus, joka ymmärtääkseni olisi vastannut juuri näihin monipuolisuustarpeisiin. Tällaisia kursseja tarvittaisiin ehdottomasti lisää! Sekä opistojen vastauksissa että opettajan puheenvuorossa kaivattiin vapaan säestyksen taitoja, tosin oletettavasti opistot tarkoittivat lähinnä pianonsoiton opettajia ja erilaisten yhteislauluryhmien ohjaajia. Oppilaat kuitenkin kaipaavat yhdessä soittelua, mikä edellyttää opettajalta säestystaitoja. Lisäksi esittelemäni puhallinryhmä sisältää useita erivireisiä soittimia – senkin vuoksi vapaan säestyksen taidot olisivat tarpeellisia. Pianonuotin transponointi on nimittäin aika haastavaa.

Opistojen osalta vastauksista nousi esiin se, että perusasiat on osattava opettaa oikein, ettei oppilas omaksu vääriä tekniikoita. Mielestäni ammattilaisuus yhdessä soittimessa on tärkeää – se antaa pohjan opettaa muitakin soittimia. Kuitenkin perusasioiden oikea opettaminen on äärettömän tärkeää. Niinpä koulutuksessa olisi hyvä käydä läpi omien rinnakkaissoittimien perusasioita. Kuten opettajana toin esiin, oppilaiden taso kansalaisopistossa kuitenkin harvoin nousee perustaso 2 korkeammalle. Itse jäin kaipaamaan koulutuksesta enemmän apua pedagogisissa aiheissa. Tähän vaikuttaa varmasti oma ”uravaiheeni” – hakeuduin koulutukseen erityisesti pedagogina soitinopintojen ollessa jo takanapäin. Musiikkipedagogin koulutusohjelmakuvauksessa sanotaankin, että linja valmistaa myös esittävän musiikin ammatteihin. Voisiko tämä kuitenkin olla suuntautumiskysymys, johon opiskelija voisi vaikuttaa omilla valinnoillaan? Itse olisin kaivannut laajempaa valinnaisaineiden määrää ja tarjontaa. Itse olen suorittanut soiton ammattiopiskeluni pätkissä työn ohessa. Välissä oli aina muutama vuosi taukoa ja sitten lähdin taas uudella innolla tutkintoa kohti. Itselleni tällainen opiskelumalli ainakin sopi

loistavasti – asiat ja opit hautuivat välillä. Tätä työtä tehdessäni on herännyt ajatuksia monenlaisesta koulutuksesta, johon haluaisin osallistua. Jotenkin tuntuu, että meillä musiikin alalla puuttuu tietynlainen urasuunnitelma, johon sisältyisi jatko-opinnot tai jatkokurssit – onhan se muotia lähes kaikilla muilla aloilla. Eivätkö juuri opettajat sitä kaipaisi tässä nopeasti muuttuvassa maailmassa? Tämä tuli esiin myös opistojen puolelta, vastauksissa kaivattiin juuri pedagogista täydennyskoulutusta, ei niinkään musiikillista.

Kyselyssä opistoille nousi esiin myös ryhmäopetustaitojen tärkeys. Haaste varmasti on se, että tasoerot kansalaisopiston ryhmissä ovat suuria – kuten oppilaille tehty kyselykin osoitti, yhdelle oppilaalle kappaleet olivat liian helppoja, muille taas vaikeita. Myös opistot nostivat esiin heterogeenisten ryhmien ohjaustaidot. Ryhmäopetustaitoja ja –menetelmiä täydennyskoulutukseen kaivattiin lähes 30 vastauksessa. Mitä ryhmäopetus sitten musiikin saralla voisi pitää sisällään? Itse koen saaneeni hyvää ryhmänohjaustaitojen koulutusta urheilupalmentajakoulutuksessa. Siellä käytiin läpi hyvin konkreettisia asioita pienryhmien jaosta eli ryhmäyttämisestä sekä harjoitusten suunnittelusta niin, että odottelua ei tulisi ja kaikki saavat tekemistä riittävästi. Valmentajakoulutuksessa pohdittiin paljon myös harjoitusten soveltamista niin, että tasoerot otetaan huomioon. Musiikin osalta oleellinen osa ryhmäopetustaitoja on em. asioiden lisäksi mielestäni myös orkesterinjohto. Pienryhmän johtamiseen jossain määrin oppii kamarimusiikin yhteydessä. Tärkeitä taitoja ryhmän kanssa toimiessa ovat myös sovittamisen ja soitintamisen taidot.

Tosiasia kuitenkin on, että ryhmäopetus varsinaisessa soitonopetuksessa on melko harvinaista. Itse pääsin koulutuksessa observoimaan kahden aloittelevan soittajan ryhmätunteja. Kaksikko oli kuitenkin poikkeus, eräänlainen kokeilu. Tosiasia on, että jos samaan aikaan on useita oppilaita, jää tekniikan, soittoasennon tai ansatsin tarkkaaminen ja korjaaminen vähälle. Ryhmäopetuksen harjoittelu ja siihen tutustuminen mielestäni kuuluisi ainakin osittain ainedidaktiikan tunneille. Yksi syy ryhmäsoittoon kansalaisopistossa on tuntien rajallisuus. Yksilöopetus ”kuluttaa” tuntikiintiötä hurjasti ja se on osasy syy siihen, että itse pidän myös ryhmätunteja. Hyvää oppia ryhmäsoiton ohjaamiseen olisi esim. puhallinorkesterien kanssa toimiminen johtajana tai opettajana vaikkapa kesäleireillä. Käsittääkseni nykyään on

mahdollista suorittaa harjoittelua myös kansalaisopistoissa. Toivottavasti tätä mahdollisuutta tuodaan opiskelijoille riittävästi esiin.

Tämä työ antaa kuvan siitä, mitä kansalaisopiston soitonopettajan työ voi pitää sisällään. Tämän työn keskeisenä materiaalina olivat omat kokemukseni – tällaista vertailevaa työtä ei olisi ilman henkilökohtaista aihepiirin tuntemusta voinut tehdä. Kuitenkaan työn tulokset eivät tällaisenaan ole yleistettävissä. Kansalaisopistojen toimintatavat vaihtelevat paljonkin. Eroja opistojen välille uskon syntyvän opistojen toimintaympäristöstä. Oman opetusympäristöni myötä tämä työ antaa osviittaa lähinnä maaseudulta – arvelen, että isommissa kaupunkiopistoissa ryhmät täyttyvät paremmin ja erityisesti tuntiopettajat voivat olla erikoistuneempia kuin pienillä paikkakunnilla. Yhden opinnäytetyön verran voisi tutkia ja pohtia eroja kaupunki- ja ”maalaisopistojen” välillä. Sieltä uskoisin nousevan mielenkiintoisia asioita esiin. Esimerkiksi se tosiasia, että isommissa kaupungeissa ”lahjakkaammat” oppilaat ohjataan musiikkiopistoihin kun taas maaseudulla tätä mahdollisuutta harvoin on. Lisäksi olin rajannut kyselyn aikuisille opiskelijoille. Olisi mielenkiintoista selvittää, mitä musiikkiopistossa ja kansalaisopistossa opiskelevat nuoret vastaisivat kyselyyn – eroavaisitko heidän vastaukset toisistaan.

Itse olen mahdollisuuksien mukaan keskittynyt opinnoissani aikuisiin opiskelijoihin. Vaikka olin jo useita vuosia työskennellyt aikuisoppilaiden kanssa, selkeytyi moni asia lukemani kirjallisuuden ja oppilaille tekemäni kyselyn myötä. Vasta tätä työtä tehdessä aikuisia oppijoita yhdistävät piirteet selventyivät minulle. Sain kyselyn kautta arvokasta tietoa oppilaistani ja heidän toiveistaan – niiden pohjalta voin paremmin rakentaa heille henkilökohtaisia opetussuunnitelmia, mikä helpottaa merkittävästi työtäni. Tällä hetkellä opetan kahdessa eri opistossa, kolmessa eri toimipisteessä ja edelleen minua ihmetyttää se toimintatapojen ero, mikä opistojen ja jopa toimipisteiden välillä voi olla. Perehtyminen tähän aiheeseen paljasti sen, että kansalaisopistokenttä on varsin moninainen. Työn myötä kansalaisopistopetuksen erityispiirteet kuitenkin jäsentyivät selkeämmin. Vaikka itselläni on kokemusta musiikkiopistomaailmasta opiskelijana, en silti ymmärtänyt, että eroavaisuuksia musiikkioppilaitoksen ja kansalaisopiston musiikinopetuksen välillä on näin paljon. Opistoille tehdyn kyselyn tuloksiin perehtyminen antoi minulle arvo-

kasta pääomaa; harva työntekijä saa tutustua näin laajalti työnantajien odotuksiin. Tämän prosessin myötä ammatillinen itsetuntoni parani – tiedostin omia erityisosaamisalueitani, joita aiemmin olen pitänyt itsestäänselvyyksinä. Työn myötä minulle selventyi ne musiikin osa-alueet, joihin perehtymällä pystyn kehittämään itseäni opettajana eteenpäin. Olenkin jo hankkinut itseopiskeluun sopivan oppikirjan aiheesta vapaa säestys ja improvisointi. Löysin myös uuden teoriakirjan, joka on suunnattu yli 15-vuotiaille itseopiskelijoille. Näihin perehtymisen kautta pyrin paremmin vastaamaan oppilaiden esittämiin toiveisiin.

LÄHTEET

KIRJALLISET:

Antikainen, A. & Huotelin, H.(toim.). 1996. Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Anttila, M. 2004. Musiikkiopistopedagogiikan teoriaa ja käytäntöä. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita N:o 39. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Autioaho, M. 2007. Aikuinen soiton harrastajana. Lahden ammattikorkeakoulu. Musiikin laitos. Opinnäytetyö. Saatavissa: <http://oppiari.phkk.fi/julkaisu/2007-10-05-13.pdf>

Carney, R.N. & Levin, J.R. 1998. Mnemonic strategies for adult learners. Teoksessa M.C. Smith & T. Pourchot (toim.) Adult learning and development. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 159-175.

Heikkinen, E. 1997. Ihmisen fyysinen vanheneminen. Teoksessa Lyytinen-Korkiakangas-Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan – Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.

Heino, T. & Ojala, M.-L. 2006. Opetustuntikohtaisen valtiosuuden piiriin kuuluvan taiteen perusopetuksen oppilaitosverkon tilanne lukuvuosina 2004-2005. Opetushallitus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hypén, K., Keskinen, E., Kinnunen, R., Niemi, P. & Vauras, M. 1992. Aikuisen oppimisen psykologiset perusteet. Jyväskylä: Gummerus.

Jarvis, P. 2004. *Adult education and lifelong learning: theory and practise*. London: RoutledgeFalmer.

Jussila, J. 2006. *Instrumenttiopetuksen opetuskäytänteet kansalaisopistoissa*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu – työ. Saatavissa: http://thesis.jyu.fi/06/URN_NBN_fi_jyu-2006306.pdf

Kautto, M. 2005. *Väestörakenteen muutos luo haasteita ja mahdollisuuksia*. Pro-mo, 1, 4-7.

Lappalainen, A-M. 2008. *Musiikinopetus osana vapaata sivistystyötä kansalaisopistossa*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Pedagoginen opinnäytetyö. Saatavissa Doria-palvelussa: https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/37806/jamk_1210228643_3.pdf?sequence=1

Lehtonen, K. 2004. *Maan korvessa kulkevi... : johdatus postmoderniin musiikkipedagogiikkaan*. Turku: Painosalama Oy.

Paloniemi, S. 2007. *Ikääntyneiden oppiminen ja oppimisen ohjaaminen*. Teoksessa K. Collin & S. Paloniemi (toim.) *Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttinä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salonen, T. 2001. *Pianonsoitto aikuisiän harrastuksena*. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Musiikkitieteen laitos. Pro gradu –tutkielma. Saatavissa: <http://thesis.jyu.fi/f/tasalonen.pdf>

Siirola, E. 2007. *Salasoittajat: pianonsoitto ikäihmisten harrastuksena*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Lisensiaatintyö. Saatavissa: http://thesis.jyu.fi/07/URN_NBN_fi_jyu-2007301.pdf

Toiviainen, T. 1972. *Miten opiskelen*. Opinto-ohjeita kansalais- ja työväenopistojen opiskelijoille. Kansalais- ja työväenopistojen liiton julkaisuja. Helsinki.

Valleala, U. 2007. Oppiiko vanha koira uusia temppuja? Näkökulmia aikuisten opiskeluun ja oppimiseen. Teoksessa K. Collin & S. Paloniemi (toim.) Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttinä. Jyväskylä: PS-kustannus.

ELEKTRONISET:

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista [viitattu 19.8.2008].

Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986>

Laki vapaasta sivistystyöstä [viitattu 19.8.2008]. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632>

Musiikin perusopetuksen opetussuunnitelma 2008 [viitattu 19.8.2008]. Saatavissa:

http://www.rajupusuopisto.fi/OPSIT/musaops_08.pdf

Musiikkialan ammatillisen koulutuksen työryhmän muistio. 2002 [viitattu 21.10.2008]. Saatavissa:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2002/liitteet/opm_467_38_02musala_amm.pdf?lang=fi

Opetusministeriö 2008 [viitattu 21.10.2008]. Saatavissa:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/aikuiskoulutusjaerjestelmae/vapaa_sivistystyoe/?lang=fi

Opetussuunnitelma 2007 [viitattu 9.10.2007]. Saatavissa:

<http://reppu.lamk.fi/mod/resource/view.php?id=39493>

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Koulutusohjelmien esittely [viitattu 16.7.2008].

Saatavissa:

[http://www.piramk.fi/cms/web.nsf/\(\\$All\)/90F45A08B945C3B3C225739100397331?OpenDocument#musiikinohjaaja](http://www.piramk.fi/cms/web.nsf/($All)/90F45A08B945C3B3C225739100397331?OpenDocument#musiikinohjaaja)

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005.

Saatavissa: http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/taideyl_ops.pdf

Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kantasalmi, K.,
Kamppi, P. & Silvennoinen, H. 2006. Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja
palvelukyky. Saatavissa: http://www.edev.fi/img/portal/19/Julkaistu_nro_16.pdf

LIITE1

KYSELY OPPILAILLE 14.3.2008

Ikä

Sukupuoli

Mikä on soittimesi ja kauanko olet nyt harrastanut ko. soittimen soittoa?

Oletko aikaisemmin harrastanut musiikkia? Jos olet, missä muodossa?

Mikä innosti aloittamaan soittoharrastuksen?

Mikä innosti valitsemaan juuri kyseisen soittimen?

Mikä on tavoitteesi?

Minkälaista ohjelmistoa toivot tunneilla soitettavan?

Mitä muuttaisit opetuksen sisällössä? Mitä toivoisit lisää tai mitä voisi vähentää?

Mitä odotat opettajalta?

Miten koet yksin soittamisen verrattuna ryhmässä soittamiseen?

Mitkä asiat soittamisessa tuntuvat hankalilta tai vaikeilta?

LIITE2

Webropol-kysely ”Aikuisiän musiikin harrastaminen kansalais- ja työväenopistoissa?”

1. Opiston nimi
2. Mitä instrumentteja opistossanne voi opiskella?
3. Mitä kuoroja tai yhtyeitä opistossanne toimii?
4. Minkä instrumenttien opiskelua opistonne on toivottu järjestävän (jo olemassa olevien instrumenttien lisäksi)?
5. Mitä yhtyesoitto mahdollisuuksia on toivottu (jo olemassa olevien yhtyeiden lisäksi)?
6. Mitä uusia kursseja haluaisitte tarjota instrumenttiopetuksessa tai yhtyesoitossa?
7. Suunnitteletteko musiikkitarjonnan lisäämistä/vähentämistä/olemme tyytyväisiä nykyiseen tarjontaan?
8. Suurin este kurssien järjestämiselle on opettajien puute/taloudelliset resurssit/liian pieni osallistujamäärä/tilojen puute/muu, mikä?
9. Kuinka monta musiikinopettajaa tai -ohjaajaa opistossanne toimii?
10. Kuinka monella musiikinopettajallanne on musiikkipedagoginen ammattikoulutus? (esim. soitonopettaja, musiikkipedagogi, yläluokkien tai lukion aineopettaja tms.)
11. Kuinka monella musiikinopettajallanne on muu musiikkialan ammattikoulutus? (esim. orkesterimuusikko, kanttori, laulaja tms.)
12. Kuinka monella musiikinopettajallanne on muunlainen musiikkialan kokemus? (esim. musiikinopiskelija, musiikkia pitkään harrastaneita tms.)
13. Mitkä ovat mielestänne tärkeimmät kansalais- ja työväenopistossa toimivan musiikinopettajan taidot?
14. Minkälaista täydennyskoulutusta tarjoatte musiikinopettajillemme?
15. Minkälaista täydennyskoulutusta musiikinopettajanne tarvitsisivat?
16. Opistomme terveiset musiikin ammattiopintojen järjestäjille: